

Kaznenopravna zaštita maloljetnika kao počinitelja kaznenih djela

Nastavak sa 15. stranice

razinu zainteresiranosti medija i javnosti, bilo je potrebno provoditi saslušanje tako da se što više smanji njegov ili njezin osjećaj zastrašenosti i sustežanja.²⁴

5. Zaključak

Maloljetničko kazneno pravo razvija se sukladno preporukama međunarodnih dokumenata o načinu postupaka i prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela. Međutim, pri tome se danas nastoje izbjeći negativne posljedice provođenja formalnog kaznenog postupka na formiranje ličnosti maloljetnika.

Može se sa sigurnošću reći da se svi znanstveni, ali i praktični stručnjaci koji se bave problematikom zaštite maloljetnih počinitelja kaznenih djela, ali i maloljetničkog sudovanja, u načelu slažu da naglasak maloljetničkog sudovanja mora biti na zaštiti maloljetnika, brizi, pomoći i nadzoru te obrazovanju kako bi se utjecalo na njegov odgoj, razvijanje cjelokupne ličnosti i jačanju njegove osobe odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činenja kaznenih djela, te omogućilo njegovo ponovno uključivanje u društvenu zajednicu.

Dakle, svrha kažnjavanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela trebala bi biti njihova rehabilitacija i resocijalizacija, a što se razlikuje, po svrsi kažnjavanja, od odraslih počinitelja kaznenih djela.

Imajući na umu implementaciju međunarodnih standarda u hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo, može se reći da je Zakon o sudovima za mladež u cijelosti prihvatio preporuke pravnih instrumenata koji štite prava djece, a sve u cilju dobrobiti i interesa maloljetnika. Danas prevladava shvaćanje da su odstupanja u pravima maloljetnika od redovitog kaznenog postupka dopuštena samo ako je to u interesu maloljetnika. Zapravo čitav sustav polazi od ideje da je obitelj najprirodnija sredina za podizanje i odgoj mladih ljudi, na način da preporuča državama da se maloljetnik ne odvaja od roditeljskog nadzora, osim ako to nije nužno zbog okolnosti njegova slučaja.

Svakako, najveći doprinos zaštiti prava djece, a samim time i zaštiti prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela daje sama Konvencija o pravima djeteta, kao pravni akt koji ima snagu zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba. No, prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena.

Činjenica da su maloljetni počinitelji kaznenih djela koji se nalaze u državama EU, unatoč postojanju istih međunarodnih dokumenata, različito sankcionirani, ukazuje na ozbiljnu problematiku odnosno nerazmjer u sankcioniranju maloljetnih počinitelja kaznenih djela za isto kazneno djelo, što znači da oni nemaju pravo na jednak »tretman«.

Upravo je iz toga razloga presuda Europskog suda za ljudska prava V. i T. protiv Velike Britanije iznimno važna za maloljetničko kazneno pravo i sudovanje. Naime, u toj pre-

sudi sud je, između ostaloga, zaključio da određivanje dobi od 10 godina kao najniže dobi za uspostavljanje kaznene odgovornosti nije u suprotnosti s člankom 3. Europske konvencije o ljudskim pravima, te je ukazao na činjenicu da između država članica Vijeća Europe ne postoji sporazum da se odredi minimalna dob za uspostavljanje kaznene odgovornosti djeteta.

Većina država postavlja višu granicu, a što je i sam *Europski sud za ljudska prava* konstatirao u svojoj presudi u poglavlju IV., kada se osvrnuo na dobnu granicu kaznene odgovornosti maloljetnika u Europi. Tako je konstatirao da je dobná granica za kaznenu odgovornost maloljetnika u Cipru, Irskoj, Švicarskoj i Lihtenštajnu 7 godina, u Škotskoj 8, u Francuskoj 13, u Njemačkoj, Austriji, Italiji i mnogim zemljama Istočne Europe 14 godina, dok je ta granica viša u skandinavskim zemljama – 15 godina, u Portugalu, Poljskoj i Andori 16, te 18 u Španjolskoj, Belgiji i Luksemburgu.

Svjestan problema da se djeci koja sudjeluju u kaznenim postupcima ne pruža dovoljna potpora, *Odbor ministara Vijeća Europe o pravosuđu* prilagođenom djeci donio je Smjernice čiji je cilj baviti se upravo statusom i položajem djece i načinom na koji su ona tretirana u sudskim i nesudskim postupcima. Iako predstavljaju neobvezujući instrument, temelje se na postojećim međunarodnim europskim i nacionalnim standardima, a njihova temeljna nit vodilja su najbolji interesi djeteta, uzimajući u obzir temeljna načela postavljena u *Europskoj konvenciji za ljudska prava* i povezanu sudsku praksu suda te Europsku konvenciju o pravima djeteta.

Dodatnu tezu da prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri zaštićena, potkrjepljuje izložena Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016., o postupkovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženici u kaznenim postupcima.

S obzirom na široku različitost raspona utvrđivanja dobe odgovornosti maloljetnih počinitelja kaznenih djela, *discernement* predstavlja jedno od načelnih pitanja sustava maloljetničkog sudovanja, te bi u tom segmentu trebalo razmišljati kako ujednačiti europsko maloljetničko kazneno pravo, a vodeći pri tome računa o najboljem interesu djeteta (iako i spomenuta Direktiva ne utječe na nacionalna pravila o utvrđivanju dobi za kaznenu odgovornost).

Smjernice Vijeća Europe trebale bi poslužiti kao »praktičan alat« jer u sebi sadrže primjere dobre prakse i predlažu praktična rješenja kao lijekove za pravne proturječnosti i praznine u zakonu. Samo ujednačena sudska praksa može poslužiti da kaznenopravna zaštita maloljetnih počinitelja kaznenih djela bude jedinstvena i ekvivalentna, ali i pravična.

Na kraju, iako možemo napomenuti da spomenuta Direktiva nije još implementirana u naše nacionalno zakonodavstvo, ali i zakonodavstva ostalih država članica, te da će proći određeno razdoblje dok ne »oživi« i ostvari svoju svrhu zbog koje je donesena, ona predstavlja vrlo važan dokument na putu ujednačavanja kaznenopravne zaštite maloljetnika kao počinitelja kaznenih djela.

Gledanost, čitanost i sl u okolnosti u medijskopi

odvjetnik DAMIR JELUŠIĆ,
dipl. iur.

Situacija na medijskom tržištu u posljednjih desetak godina drastično se promijenila enormnom ekspanzijom čitanosti internetskih medija i posljedičnim padom čitanosti tiska. Autor se zalaže da se prigodom noveliranja postojećeg ili donošenja novog zakona koji regulira ovu materiju, u njegov tekst ponovno uvrsti zakonska odredba koja bi normirala koje sve kvalifikatorne okolnosti parnični sud obvezno ex lege mora uzeti u obzir pri odlučivanju u visini pravične novčane naknade koju odmjerava oštećeniku. O svemu tome više u nastavku teksta.

nosno broju slušatelja³ ili gledatelja na području koje svojim programom pokriva radijska ili televizijska postaja koja je objavila informaciju kojom je šteta učinjena, nastojanju nakladnika da drugim sredstvima nadoknadi učinjenu štetu, te drugim okolnostima slučaja, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom prirodom i društvenom svrhom⁴, koja je bila involvirana u ZJP-u, uz opasku da je slična odredba bila integrirana i u Zakon o javnom informiranju⁵. Iako, naime, o nekima od kvalifikatornih okolnosti normiranih navedenom odredbom ZJP-a parnični sudovi, primjenjujući pri odmjeravanju pravične naknade opća pravila obveznog prava⁶, oni od dana stupanja na snagu ZM-a više nisu dužni o gledanosti, čitanosti i slušanosti medija, kao kvalifikatornim okolnostima koje utječu na visinu pravične novčane naknade, pažnju voditi *ex officio*. Zato prema sadavrijedećem normativnom rješenju, s obzirom na to da se u medijskopravni parničama radi naknade štete odgovara prema načelu predmnijevane krivnje⁷, teret dokazivanja te kvalifikatorne okolnosti kao pravno-relevantne činjenice leži na tužitelju. Štoviše, idući i korak dalje, smatramo da bi ta kvalifikatorna okolnost trebala imati pravni primat pri odlučivanju jer su druge dvije, poglavito težina povrede prava osobnosti, s njom u neposrednom i pravno-relevantnom kauzalnom neksusu. Jer, po prirodni stvari, samorazumljivo, težina povrede prava osobnosti proporcionalno raste s brojem gledatelja, čitatelja i slušatelja do kojih su (dez)informacije o oštećeniku neposredno i posredno došle.

1. Uvod

U odnosu na prijevrijedeći Zakon o javnom priopćavanju¹, sadavrijedeći Zakon o medijima² ima jednu značajnu normativnu insuficijenciju. Iz njegova je teksta, naime, u dijelu odnosećem na odgovornost za štetu zbog (dez)informacija publiciranih u medijima, ispuštena odredba prema kojoj će pri odlučivanju o visini naknade nematerijalne štete sud voditi računa o stupnju odgovornosti nakladnika, značenju povrijeđenoga dobra i jakosti pretrpljene boli ili straha, cilju koji se naknadom želi postići, nakladi, od-

2. Sudska praksa

U nastavku navodimo relevantne fragmente obrazloženja triju vrhovnosudskih odluka iznjedrenih u vrijeme važenja ZJP-a, u kojima je pri odmjeravanju naknade, uz ine kvalifikatorne okolnosti, u obzir uzeta i naklada medija: 1. ... *Ovakvo uvredljivo pisanje s ciljem omalovažavanja tužitelja kao dugogodišnjeg suca svakako da je kod*

³ Izrazi u ovom članku korišteni u muškom rodu, primjerice slušatelj ili čitatelj, rodno su neutralni odnosno na jednak način obuhvaćaju muški i ženski rod.

⁴ ZJP, čl. 21. st. 7.

⁵ Zakon o javnom informiranju (Nar. nov., br. 22/92 i 26/93), čl. 30. st. 4.

⁶ ZM, čl. 22. st. 1.

⁷ Zakon o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15), čl. 1045. st. 1.

¹ Zakon o javnom priopćavanju (Nar. nov., br. 69/03 - proc. tekst - u nastavku teksta: ZJP).

² Zakon o medijima (Nar. nov., br. 59/04, 84/11 i 81/13 - u nastavku teksta: ZM).

²⁴ *Europski sud za ljudska prava (Grand Chamber) presuda od 16. prosinca 1999. T. v. UK, br. 24224/94, par. 84 i V. v. UK, br. 24388/94, par. 86.*

Išanosť medija kao obvezne kvalifikatorne avnim parnicama radi naknade štete

njega izazvalo duševne boli zbog povrede časti i ugleda, a vodeći računa o nakladi ovog tjednika (bitna je naklada, a ona je iznosila 62.000, a ne remitenda) i njegovoj čitanosti, ocjena je ovog suda da iznos od 100.000,00 kn u konkretnom slučaju predstavlja upravo primjerenu naknadu, sve u smislu odredbe članka 21. st. 4. i 7. ZJP-a, a u svezi s odredbom članka 200. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99 - u nastavku teksta: ZOO)⁸ ... 2. ... Na dan objavljivanja članka naklada G. S. iznosila je 9.746 primjeraka, a radi se o novinama koje se u lokalnim razmjerima čitaju od strane velikog broja čitatelja.

Dosuđeni iznos od 120.000,00 kn za pretrpljene duševne boli i za strah predstavlja i prema pravnom shvaćanju ovog suda pravičnu novčanu naknadu, a s obzirom na kriterije iz članka 22. st. 7. ZJP-a i članka 200. ZOO-a, koje su sudovi nižeg stupnja primijenili, uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, posebno činjenicu da je tužiteljica u vrijeme objave članka imala svega 13 godina i da je kod nje objava članka izazvala osjećaj poniženosti, osramoćenosti, izloženosti ruglu i odbačenosti od sredine u kojoj živi, a što se doista i dogodilo⁹ ... 3. ... Prema odredbi članka 375. st. 1. ZPP-a u obrazloženju presude drugostupanjski sud treba ocijeniti žalbene navode koji su od odlučnog značenja i označiti razloge koje je uzeo u obzir po službenoj dužnosti. Tuženik je u žalbi naveo da prvostupanjski sud pri odlučivanju o visini naknade nematerijalne štete nije vodio računa o nakladi novina G. S. niti je ta činjenica utvrđena, a to ponavlja i u reviziji. Ovaj žalbeni navod od odlučnog je značaja kojeg drugostupanjski sud nije ocijenio. Naklada novina u kojima je objavljen članak kojim se vrijeđa privatnost, dostojanstvo, ugled i čast određene osobe, relevantna je za ishod spora. U smislu odredbe članka 22. st. 7. Zakona o javnom priopćavanju (Nar. nov., br. 83/96, 105/97, 143/98, 20/00 i 96/01), koji se u ovom slučaju primjenjuje, pri odlučivanju o visini naknade nematerijalne štete sud je dužan voditi računa, između ostaloga, i o nakladi. Bilo je stoga potrebno utvrditi u kojoj nakladi je tiskan G. S. na dan 20. veljače 2003.¹⁰ ... Dakle, u kontekstu navedenoga, prvo, zalažemo se da se de lege ferenda u ZM iznova involvira odredba,

all ne u formi *numerus clausus*, koja bi propisivala o kojim bi kvalifikatornim okolnostima parnični sudovi obvezatno morali voditi računa pri odmjeravanju pravične novčane naknade. Drugo, kod tiskanih medija ne bi se radilo o nakladi, nego bi relevantan bio broj prodanih primjeraka na dan publikacije članka. Remitendu, naime, nitko ne čita pa ti neprodani primjerci novina nikome i ne mogu nanijeti štetu. Treće, u jednoj bi takvoj odredbi normativni akcent trebao biti stavljen na tri netom navedene kvalifikatorne okolnosti iz obrazloženih razloga.

3. Medijski trendovi

Sada već možda i čitavo desetljeće medijski se trendovi, u kontekstu ovog članka, mogu svesti na konstataciju o brzorastućoj čitanosti elektroničkih publikacija, kolokvijalno nazvanih *internet medijima*, s jedne strane, i brzopadajuće prodaje i posljednično čitanosti tiskanih medija, uz stagnaciju gledanosti i slušanosti radija i televizije, koji su do nedavno, posebice televizija, bili neprikosnoveni medijski lideri, uz opasku da takav trend nije nikakav tužemni specifikum nego globalna pojava.

Razloga za to je mnogo, ali bavljenjem njima izašli bismo izvan teme i gabarita ovog članka. Rezultat je takvog trenda, prvo, da su najčitanije elektroničke publikacije po čitanosti već dobrano nadmašile gledanost najgledanijih emisija na nacionalnim televizijama, a o radiju da se i ne govori. Drugo, još su frapantniji podatci o razmjerima disproporcije do koje je došlo između čitanosti najčitanijih online medija i najčitanijih tiskovina odnosno broja prodanih primjeraka potonjih. Primjerice, prema podacima Agencije za elektroničke medije¹¹ o gledanosti televizijskog programa za ožujak 2016., koje mjeri agencija AGB N,¹² na reprezentativnom uzorku od 4.094.034 hrvatskih gledatelja starijih od četiri godine, najgledanija je emisija u tom mjesecu bila epizoda emisije *S. na N. TV*, čiju je epizodu od 13. ožujka gledalo 870.747 gledatelja¹³. Treće, do službenih se podataka o nakladama i čitanosti tiskanih medija ne može doći jer ih nakladnici tiskanih medija ne žele

ustupiti. Međutim, prema neslužbenim podacima, dnevna je prodaja dvaju vodećih hrvatskih *mainstream* dnevnika, oko 40.000-50.000 primjeraka, što je i više nego dvostruko manje nego prije desetak godina. Prema podacima, pak, *gemiusAudiencea*¹⁴, agencije za istraživanje čitanosti internetskih medija, najčitanija je elektronička publikacija u kolovozu 2016. bio portal dnevnika *24sata*¹⁵, koji je taj mjesec imao 1.478.620 jedinstvenih posjetitelja, 4.009.413 pregleda stranica i 1.258.513 posjeta¹⁶.

4. Visina pravičnih novčanih naknada

Dakle, prvi zaključak nameće se već sam po sebi, a on je da je čitanost najčitanije elektroničke publikacije već gotovo dvostruko nadmašila gledanost najgledanije televizijske emisije. Drugo, radi se o trendu koji ne prestaje i lako je anticipirati njegov nastavak jer je još uvijek velikom broju građana, posebice u ruralnim sredinama, nedostupan internetski priključak. Posrijedi je tzv. *penetracija interneta*, koja je u nas oko 75 %, dakle četvrtina populacije još nema nikakav pristup internetu. Treće, porast čitanosti elektroničkih publikacija u izravnom je kauzalitetu s opadanjem čitanosti tiskanih medija. Sve je to, dakako, već bjelodano i u praksi jer rapidno raste broj medijskopравниh parnica koje se radi naknade štete vode protiv nakladnika elektroničkih publikacija, uz istovremeni pad broja parnica vođenih protiv nakladnika tiskovina. Međutim, četvrto, ti su trendovi, u kontekstu visina odmjeranih pravičnih novčanih na-

knada, ostali gotovo neprepoznati od strane parničnih sudova jer u recentnoj judikaturi vlada trend uprosječivanja naknada, koje se, u pravilu, kreću u rasponu od 10.000,00-50.000,00 HRK, i to bez obzira na to jesu li (dez)informacije dospjele do malog ili golemog broja čitatelja, gledatelja i slušatelja.

Štoviše, imamo i recentnih primjera u kojima se oštećenicima koji su žrtve (dez)informacija publiciranih u niskočitanim/gledanim/slušanim medijima odmjeravaju kudikamo više naknade nego oštećenicima čija su prava osobnosti povrijedili visokočitanogledani/slušani mediji. Navedeno ćemo ilustrirati na krajnje recentnim primjerima naknada odmjeranih u, doduše, još nepravomoćno okončanim, ali vrlo znakovitim predmetima. Tako je u jednom predmetu¹⁷ nakladnik niskotiražnog lokalnog medija, čija se naklada kreće oko 15.000 primjeraka, solidarno s autorom članka, obvezan na isplatu naknade od 150.000,00 HRK. U drugom je, pak, predmetu¹⁸ nakladnik druge po čitanosti elektroničke publikacije u zemlji, koju prati oko 1.400.000 jedinstvenih posjetitelja, *nota bene* za (dez)informacije publicirane u četiri članka obuhvaćena tužbom kao četiri različita štetna događaja, odmjerena zbirna (ne)pravična naknada u iznosu od 30.000,00 HRK.

Nije i ne može s oštećenikova aspekta, naime, u kontekstu težine povrede prava osobnosti, posebice kad je posrijedi *in cumulo* povreda više prava osobnosti, biti svejedno je li dezinformacija putem medija, ali potom i posredno, *usmenom predajom*, dospjela do deset tisuća ili milijun ljudi. Dakako, da bi naknada u potonjem slučaju trebala biti kudikamo viša jer, po prirodi i logici stvari, težina je povrede prava osobnosti u kauzalitetu s brojem osoba do kojih su (dez)informacije dospjele. Peto, nije tajna da se, posebice u slučajevima najtežih povreda prava osobnosti, često posvema hotimičnih, zalažemo za odmjeravanje mnogo viših iznosa naknada od trenutno prosječnih, primarno zato što taj oblik reparacije štete, bar donekle, oštećeniku je može reparirati.

¹² Podatci o gledanosti TV programa dobiveni su elektroničkim mjerenjem gledanosti TV programa na panelu televizijskih gledatelja koji je nacionalno reprezentativan. Mjerenja se svakodnevno obavljaju uz pomoć 1.150 posebnih mjerača gledanosti, tzv. *peoplemetara*, koji su ugrađeni u ukupno 810 kućanstava širom Republike Hrvatske. Svako kućanstvo pažljivo je izabrano kako bi predstavljalo sva kućanstva sličnih karakteristika u cijeloj državi.

¹⁴ www.audience.com.hr

¹⁵ www.24sata.hr

¹⁶ Real users ili broj jedinstvenih posjetitelja je broj jedinstvenih osoba koje su posjetile neki internetski medij u promatranom mjesecu. Vinitis ili broj posjeta prikazuje sessione odnosno posjete u periodičnim trajanjima od 30 minuta. Primjerice, jedna osoba posjeti portal, pročita neki članak i napusti ga. Time je napravila jedan posjet. Ako se ta osoba vrati na portal nakon 30 minuta, onda je napravila drugi posjet. Ako osoba napusti portal i vrati se unutar 30 minuta, onda nije napravila novi posjet, već se taj posjet broj pod ovaj prethodni. Page views ili broj učitavanja stranica je broj koji pokazuje koliko je bilo ukupno učitavanja stranica u promatranom razdoblju. Primjerice, kad internetski korisnik posjeti neki portal i pročita pet članaka, otvarajući svaki članak otvori novu internetsku stranicu.

⁸ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 814/2005-2.

¹¹ www.e-mediji.hr

¹² www.agbnelsen.com

⁹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 71/2006-2.

¹⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 634/2007-2.

¹⁷ Općinski građanski sud u Zagrebu, Pn-450/15.

¹⁸ Općinski sud u Rijeci, P-2858/2013.

